

TALABAO

20

Skoazell gant Kreizenn Vroadel al Lézirri

ar gazetenn a ra trouz!

WOLFGANG AMADEUS ?

TALABAO, KAZETENN AR VREZHNEGERIEN YAOUANK
ISSN 0982-8311 - CPPAP 69032

24,00 L

Talabao, embannet gant An Here
Kazeten ar vrechonegerien yaouank

ISBN 9882-8311 — CPPAP 69032
© An here bennadoù ha tresadennoù gant An Here 1991

Niverenn 20
miz Du 1991

TAOLENN

- Bannou-treset : David (III)
C'hoari : Ar ger kuzh
Diell : Wolfgang Amadeus Mozart
Danevell : Ar Plac'h dimezet gant Satan
C'hoari : Allo?...
Bannou-treset : Ur wezh e o e Ledav
Biskoazh kement all!
Diskoulmoù : Eurek!
Jobig 40 Erwan

Maketenn gant Alan Dipode
Frammañ ha pajennadiñ gant Divi gKervella

Ul lev da vezan lennet :

Marvailhou ar Sav-Heol

dibabet ha troet gant Makoto Noguchi
skeudennou gant Alan Kervern

An trouer :
Ar brezhoneger ampart
Makoto Noguchi

Div bobl, div vro, daou sevenadur... Pobl ar Sav-Heol ha Pobl ar C'huzh-Heol : Japan ha Breizh. Ha dezhio o-div ul lennegezh pinvidik-meurbet... Un dra zo boutin d'an holl bobloù : ar marvailhou, ma c'helle dreze an dudigot alvezouto c'hnizder d'arpennoubras, ma c'helle Yann Didra dimeziñ d'ar c'haerañ prïfsez goude un taol-kaer bennak, sevenet ken aes ha tra, mar plij ganeoc'h. Ar broc'h hag ar c'honik; Momotaro; Urashima-Tarō; Un denpaour deuet da vezan pinvidik dre berzh ur blouzen; Menez ar gozhidi dilezel; An tad-kozh skigner bleuniou; An tad-kozh divoset; Ar C'hozh-Ti-Glavennek; Ar pried mammouz; Ar pried garan; An istor etre ar mammouz hag ar c'hrank; Telz zilsam...

LEVRIOU "SKOLIG AL LOUARN" *** NIV.10
EMBANNET GANT AN HERE — 50 LUR

(Kendalc'h an niv.niv. 18 & 19)

DAVID (III)

• • •

4

5

6

7

NE DAMP KET GWELOD'H ESET DOURLIZ. DEUET E DA HOR GOUEZONI WAR-WEL. DEGASET GRANT HON PAHEN DUGSTEVAN A DA KRENVOCH EGEG HORC'HOVANT A BEZH. PRA GEMERAS ALTRURIZ HENT AN DISGO E LEZONT MEUR-A VASAD-DIVALL WAR O LERC'H DR VIROUT OUCH AR SEVENIN GEZI DOURLAEL DA ADC'HENEL.

DISENTIN A RIS OUZH URZHIOU MA MISTRI. HA NE OUZONTTRA EUS MA RAKTRESOU. PANE VET AR C'HERST A LOKRON. CH'LUS SE NE'M BOFE KET EZHOMM DA SEVENIN PAR PEZH A RANKAN OBER BREMAN.

HINZIKEN EZ IN DIGUZH DRAK PAN MOLL KEVVOCH, MET RESOC'H DR DZOUD IVEZ...

10

GWISKEIT UR C'HOFR-DEN GRANIN EM BOR ERGERZHET MEUR A VRO DINSTET, NEBEUT A DUO ENNO, HAG I O TRISTREIN DA VUHEZ QUEZ AN AMZEROU KENTRIN.

ROENT EO DIN ADKHOZHT MA C'HOFR GOUISON.

KENVHO KORF DENEL ! SETU-ME ALTAIRIAD EN-DRO.

EVEZH ! PREIZHERIEN ZD O TONT WAR AN TO-MAN ! EVEZH !

DAND, PETRA'REZ AMAN ? DEUS D'AK GOUODOR !

EVEZH ! KOUIAS ! SAMZUN A PELL DEZHAN E VOORES AN HOI EN EIL KRE

STRAFULHET E OP DAVID UNAN BENNAK A DA O TREUZKAS URZHIOU DEZHAN.

LAKAT TIZH ! N'EO KET UN ABADENN BLIJADUR !

PETRA, ZO C'HOAZH ER-MAEZ ?? AR BASTARD SE A ZIE BEZAN PENNABEG AR REUZ-SC. N'EN DO SURENETZ EN EM SACHAN E-UNAN. NE LAKAIN KET DEZHAN.

11

E-KET-SE E PRIENTE AR YUGALE O DIFENNOU EN EIL KAE. KALLAG E PENN A-RACK AN TRAOU.

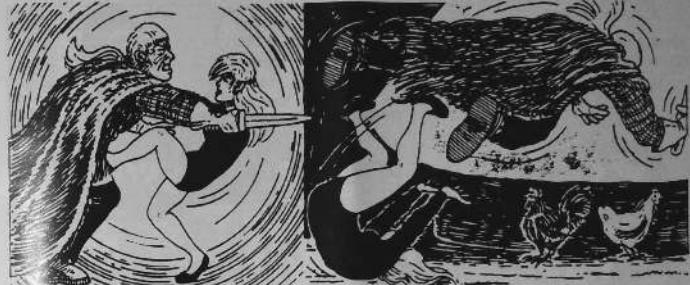

14

15

•••

18

19

22

23

GERIOÙ KUZH !

Bremañ ez anavezit ar c'hoari : er gael-mañ ez eus kuzhet 36 anv plant. Tu zo da lemn a gleiz da zehou, a zehou da gleiz, eus an traou d'an nech' pe eus an nech' d'an traou. Ar gerioù a c'hell bezañ skrivet a-led, a-serzh pe a-veskell.

Taolt evezh! Ar memes lizherenn a c'hell bezañ implijet e meur a c'her. Gant al lizherennou na servijont ket eo ret kavout anu ul louzaouenn all, implijet evit an derhienn, ar brein-krgn pe ar gouli-bev.

L	N	R	A	N	N	U	O	G	I	D	V	R
I	A	N	I	Z	L	F	O	N	E	J	A	Z
N	I	T	E	K	E	G	I	D	I	R	K	U
I	A	R	O	U	A	N	E	Z	L	V	S	R
Z	D	E	I	R	O	N	G	F	I	K	R	B
O	Z	C	D	N	E	A	L	I	A	O	A	B
R	E	H	O	B	J	A	L	O	V	N	R	E
L	T	O	B	Z	M	E	L	E	A	A	L	T
U	O	N	L	O	E	B	Z	K	M	E	S	O
S	R	E	A	O	R	S	N	E	S	B	R	N
S	A	N	T	U	R	I	G	T	E	A	U	I
N	K	N	L	A	D	E	R	U	O	A	O	G
S	P	U	R	J	N	I	Z	I	L	G	P	J

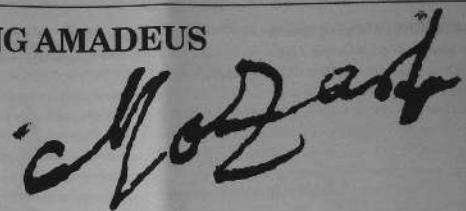
Roll al louzaouennou kuzhet er gael :

ANIZ	AOUREDAL	BENEDE	BETONIG	BEUZ	BRULU
DIGOUNNAR	DREZ	ELESTR	EVOR	GLIZIN	ILIAV
IRINJEZ	JENOPL	KANAB	KAOL	KAROTEZ	KEGID
LORE	LUS	MALFLEAR	MELAOUENN	POUR	ROUANEZ
ROZINIL	RUZ	SANTURIG	SAOJ	SAVIGNE	SEZO
SKAV	SKLAER	SPURJ	TALBOD	TEOL	TRECHON

(Diskoulmou p.39)

TANGI AR MENN

WOLFGANG AMADEUS

gant Gwerelaouen

Douz c' hant vloaz zo, e miz Kerzu 1791, e varve, yaouank c'hoazh, an hini a vez degemeret, hiziv an deiz, gant ur bern tud, evel brasañ sonaozour an istor, Wolfgang Amadeus Mozart. Da gefiver an deiz-ha-bloaz se ez qua bet hag e vo forzhik lidouer bed a-bezh. Piv e oa ar spered-den dreist-se a savas en e c'hweec'h vloaz e venuet kentañ hag e opera kentañ du unnek vloaz hag a varvas pa oa o sevel e Requiem holvrudet? Sed e pezh a ouezimp o vont da heul taolennadur Gwerelaouen.

I. SALZBURG, Wolfgang Amadeus

Dar Meurzh, 27 a viz Genver 1756

Erch a ra. Goloet eo straedou Salzburg, en Aostria, gant ur gwiskad gwenn. Sioul eo ar gér vras.

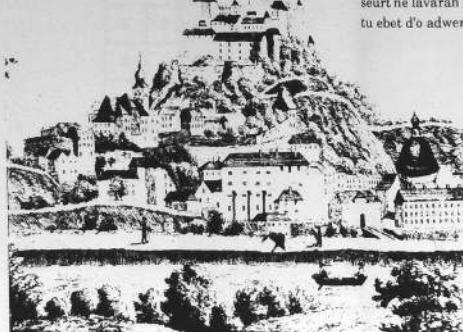
Siou iwen pep tra e tiegezh Mozart. Bremalk e c'hanas Johannes Chrysostomus Wolfgang Theophilus, sezhevhet bugel an ti. Pemp zo aet ez-vihan gant Doue. Seurt darvoud a c'hoarvezee alies en amzer-se.

Wolfgang vihan, treudik ha livet-fall, a chom bev ha bev-mat. Ur c'hoar vras en deus, Maria Anna, lesanvet Nannerl. Kreskiñ a c'hoari a reont o-dau a-grevet, sonerezh en-dro dezhе koulez laveret noz-deiz. O zad, violofour, zo implijet gant prins-arc'heskop Salzburg. N'eo ket druz ar peuriñ...

A-vec'h tapet e dri bloaz gantañ e tiskouez Wolfgang bezaf ur bugelig hep e bar. Semif a ra ar c'hlasivism evel ma c'hoari ar vogale all ar c'hanetennoù pegant traezh. N'en deus striv obet d'ober, aes eo dezhaf dreñ eñvor pezhioù-sonerezh, doujan d'o lusk, h.a.

Da c'hwech vloaz e skrив ur menued evit e dad (doujans vras en deus evitai). Fromet eo Leopold (anv e dad) met ne goll ket e benn, kompren a ra ez eo e vab ur bugel "dihar". Ha setu m'eo divizet mont da redek bro a-dreuz Europa a-bezh evit reñ da anavezout donezonou heverk Wolfgang.

E 1762 setu-i e München hag e Wien. Vienna, kér-benn Impalaerouriez Roman-ha-German. An Impalaer hag e lez, dre fent ha dre guriusted ivez, a ro ton da

Salzburg e dibenn an XVIIIe kantved

Leopold, e dad, a oa sonour hag iver sonozour.
Levezon vras en devoe war buhez e vab ;
tro-ha-tro skouer, mestr, mouster ha skoñ...

Wolfgang ha d'e c'hoar. Ne vez mui komzet nemet diwar-benn ar bugelig souezhus-mañ! Moumounet, karet, azeulet, pedet amañ hag ahont, setu Wolfgangig deuet da vezañ brudet-bras a-daoł-trumm!

Pariz, Londrez, Brussel, Amsterdam, bro Suis ha bro Hungaria. N'eus ket kalz a vogale eus o da-a-gement o ñige beajet kement ha gwelet tud brudet evel Goethe pe c'hoazh George III a Vro-Saoz...

Met n'eo ket evit kelou-se e pinvidika tiegezh Mozart. A-berzh an uhelidi a c'houleññ a gwelet hag o selauñ n'eo ket arc'hant eo a rerevont siwazh, profou a bep seurt ne lavaran ket. Piv a challfe bevañ diwar brofou, tu ebet d'adwerzhñ peurliesañ?

E Miz 1766 e tistro Wolfgang d'ar gér. Ha stagñ gan e labour hag e studi. C'hoari, c'hoarzhin, farsal ha dreist-holl bout karet a bliñ dezhñ koulskoude! Gouzout a oar e dad e gentelian avat. Ampart ha gouiziek eo ar paotrig war gement tachenn a sell ouzh ar sonerezh, forzh pe stumm pe orin a veñ gantañ.

E-pad daou vloaz eo bro Italia a zegemer an arzour yaouank. Dedennet eo hemañ gant an opera. Met rankout a ra a distreiñ da Salzburg. Santout a ra ar paot

U loenn aus domskid oberenn gantañ Mozart

yaouank emañ e vugaleaj leun a c'hoar, a strink hag a strak o vont hebiou... bremafi eo ret dezhñ prouñ d'ar bed a-bezh ez eo ur sonozour "gwirion" ha neket ur furlukin. Kriz e kav ar vuhez. Kriz, dister, trist ha divlez. En ken buhezak, ken drant, a c'houazv bremafi d'e seitek vloaz bezaf bac'h et en eger c'henidik. Gouzout a oar pederyesh, anavezout a ra brasñ sonozourien an amzer dremenet koulz hare e anzer. Petra Ober e Salzburg nemet hirazehin, goetvñ... Abaoe e droiad-studi en Italia e sin e oberou en ur dreñi e anv Gottlieb (=Theophilus) en italian : Amadeus ("karet gant Doue").

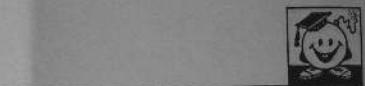
1767-1776

Kontroll oberou Mozart zo skañ, lirzhin, drant. Da c'hende e teu e oberou da vezañ "donc'h", evel ar sinfonien niu 29, e la muiañ ha kengerzh piano "An Den Yaouank" hag un nebeud pevaradennoù. Raksantel 'vez enne ar Mozart da zont.

II. Wien, Mozart.

1777. Debron an dizoleñ a virvil noz-deiz e Mozart. Gant e vamm e tiviz mont da foetan bro ha daginnig e sonerezh dre Europa a-bezh. Blouz warnugent eo. Goanag, trech ha nerzh leizh e gorf hag e spredet.

Kregiñ a ra mat. Degemer kér vMannheim zo eus ar c'hwekañ. Urbaradou evit ar vuzisioned. Kalz eus ar re-mañ a chom feal ha tost da Wolfgang betek e varv. Krediñ a ra Wolfgang e Mab-Den. Mennozhioù uhel ha kaer a vag evit gwallañ dazont e nesañ.

Bugel c'hoazh e rae Wolfgangig berzh bras e leiziou Europa

Berr e chom an arc'hant gantañ siwazh. Betek Pariz e a neuze. Trenkan a ru buan ar soubenn eno. Tud Pariz, diseblant ha divergont, a chom bout ouzh sonerezh dreist an Aostrian yaouank. Marv e vamm e Miz Gouhere 1778, ha dreist-holl urzhioù dibleg e dad, en redio da zistreñ d'ar gér.

Adkavout a ra e dad, e c'hoar ha Salzburg milliget d'ar

U loenn aus domskid oberenn gantañ Mozart

Constance Weber, gwreg Mozart, pell a vezaf penn-sklaiv...
daoust d'ar vojenni...

Sadorn 16 a viz Genver 1779. Diskaret ha mezhekaet don. Trech'et ha faezhet.

Strakal'ra an traouè vienna e 1781. Plegañ dirak e vestr Collorde? Biken! Goude bezaf lavaret e begement d'e vestr setu Wolfgang skarzhet propik ha brav! Ne vern. Dishual eo en taol-mañ... hep ur gwenneg toull avat!

En e vleud emañ e vienna. Jozef II, an impalaer, zo un den hegarat kar-an-arz ha kar-an-dud. Tro-ha-tro e tizolo Hændel* ha Bach** hag o studiañ a ray gant kalz a ch'red. Neus nemet ur sor'henn ennañ : sevel un opera en alamaneg. Betek-henn ne oa "tu" da skrivañ seurt doare sonerezh nemet ur obergant an italianeg — "ar yezh nobl nemeti" sañset!

Kavet e vez kement-se re "vodern". Met kas a ra Mozart e vennozh war-raoù. Ur marc'h-labour eo, ha pennek war ar marc'h-had!

D'ar Sul 4 a viz Eost 1782 e timez, a-enep youl e dad, gant Constance Weber. E wreg a vo, a-hed o buhez, ur

*Georg Friedrich Hændel, sonaozour alaman, deuet da vezaf sanc (1685-1759)

**Johann Sebastian Bach, sonaozour alaman (1685-1750)

skoazell hag ur gwir sikour evit ar sonaozour (ha neket ur plac'h distrantell ha gwall zispiñerezh evel m'eo bet kontet ailes!). Diwar ar c'hwec'h bugel a chano en ti, n'eus bet nemet daou e chom bev : Franz Thomas ha Karl Xaver Wolfgang. Dizimez a chomint o-daou setu m'en devo Mozart diskennad ebet.

A-viskoazh e oa bet trubuilhet Mozart gant dazont mab-den hag an denelezh. E dibenn 1784 e teu da vezaf ezel eus ar frañmasonerez*. Kenvreuriez, madelezh, ha dieubidigezh, setu aze geriou-star an frañmasoned. Kalz eus ar re a'n em gave gante er vreurezh-se a chomo feal dezhaf. Skrivañ, studiañ ha seniñ a ra noz-deiz. Divent eo niver ar pichouï-sonezh a chall difukant eus e spered entanet.

Met kér Vienna zo penn-sklaiv. N'eus ket techet da

*Urzh damguzh a glask herioù nevez evit diazezañ ur bed gwelloch ha deneioù.

DIE ZAUBERFLÖTE eine GROSSE OPER IN ZWEIJ AUFZUGEN für CLAVIER oder PIANOFORTE

Ar Flaut Voemus
Un opera "trañmason" gant Mozart

enorin e-pad gwall bell ar memes hini, ha pa veze Mozart e anv.

Hag adal ar bloaz 1787 e krog o an traouù da drenkañ. Ar marv da gentañ... Tizhet-don eo Mozart gant marv e vignoñ Hatzfeld. Ha nevez e teu kelou marv Leopold, e dad. Peuriskaret eo gant an darvoud skrijus-mañ. Re boanius da zegemer. E dat hag a vo bet tro-ha-tro skouer, mestr, moustrer ha skoile. Heptañ n'eus ket ar memes blaz gant ar vuhez ken. An dispositiñ da choude... e vignoñ feal O'Kelly ha Nancy Storace a zistro da Vro-Saoz. Kanerien wellañ e oberoué ez int. Klaiv eo Mozart. Troch bras gant Salzburg, ne wels ket e c'hoar ken.

Traouen-distremen a ra hiviziken eus frapadoù goañg da frapadoù teñval ha dizesper. En e sonerezh e teu moziou muiañ da heul moziou leiañ, hervez e imor.

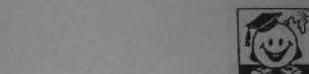
1776-1789.

Pennoberou eo a skrivañ er bloavezhiou-se. Ne lakao ket ar sonerezh da "gemm" evel ma rajo Beethoven* war e lerc'h, met a-drugarez dezhñ a tizh ar sonerezh penn uhelañ an arz-se. Ar piano a dap ur plas a bouez.

Ar c'hoarigan Don Giovanni, ar peder sinfonien diwezhan, kalzik a gengheradoù piano ha pevaradoù kerdin niverus a vo skrivet d'ar c'houz-ss

Franz Joseph Haydn

Ar sonaozour italiano Salieri,
a vez lakaet da "enelbour" Mozart

III. Mozart, sonaozour meur

Sebeuz eo personelezh Mozart. N'eus forzh pelech en em gav, en em sant Mozart en e vleud, evel er gér. Kement- a oa bet merzet mat gant e dad. Pa vezet bugel ez eo un dra vat. Pa vezet brudet e vez degemeret pe asanteñ gant ar holl. Tamm ebet avat pa vezet war an diskar... Sed ar pezh a c'hoarvez gant ar sonaozour. Ne fell ken d'ar pennou-blras nemet sonerezh skañv, disoursi, divlaz...

Klask a ra Mozart labourat en e rundi yen-du. Gwennenei a vank evit prenau koad da dommañ an ti. E wreg, klañv, a rank mont da ziskuizhañ gant ar bugel diwezhan-ganet.

Ne chouzavit ket Mozart bezaf lakaet a-gostevel evise. E lez Leopold II n'eus nemet Haydn* ha Salieri** a-gementavez graseton dezhe. Ne skrivañ Mozart notenn ebet e-kers c'hwec'h miñ kentañ ar bloaz 1790.

Daoust d'estad truezus e teu a-benn ar sonaozour da dreñhñ war e zic'hagan. Dihunet eo gant ar soñi skrivañ ur c'hoarigan nevez : *Die Zauberflöte*. Schikaneder, reñer teatr "Auf der Wieden" en deus fiziet ennañ an opera-mañ. Staliañ a ra ar sonaozouren un ti bihan koad tostik-tost d'an teatr evit ma chelleñ disoursi, divlaz...

*Franz Josef Haydn, sonaozour austrian, mignon da vMozart (1732-1805).

**Antonio Salieri, sonaozour italiano, "enelbour" Mozart (1730-1825).

Kerzu 1791
Poent ar Requiam

labourat mat. Mignoned a zeu d'e weladenniñ. Ur frealz eo evit Mozart gwelet tud vunut a bep seurt o strakal o daouarn dezhañ; e gwironez ez eo int-i a dañva didro e sonerezh. Evite eo bet savet gant Mozart "Ar Fleüt Voemus". Berzh bras a ra.

Met re ziwezhat eo. Krignet eo gant ar chleñved. E holl nerzh a vir-a-benn skrivan ar chengerzhad klerinell KV 622 hag evit ar requiem hollvrudet. Sikouret e vez gant unan eus e skolidi, F.X. Sußmayer. Koefvet eo

daouarn ha treid Mozart; 'en e wele e rank labourat — gant poan.

Dar Sul 4 a viz Kerzu 1791 e oar mat Mozart emañ o kuitaat bed ar re vev. Sioul eo. Un tammig a-raok un eur beurre e kloz dianken e zaoulagad evit mont etrezenek bed ar re varv.

Marvet eo paour. Hag evel evit ur paour, obidouù ur paour en deus iveau.

Yen eo an amzer e Vienna. Ambrouget eo Mozart

gant un nebeud eus e vignomed. Constance, e wreg, hag e zaou vugel n'emaint ket eno.

Erc'h a ra. Taolet e vez e gorfen toull-bez boutin evel hini n'eus forzh peseurt paour.

Ne dizhio ket Mozart a chwechvet deiz-ha-blosz ha tregon, Mozart hag a glaskas « dre nerzh ar sonerezh silañ e pep hini ac'h-anomp goanag ha kalon da dreuziñ, sioul ha seder, teñvalijenn yen ar marv... »

1791

Bloazvezh ar pennoberoù.

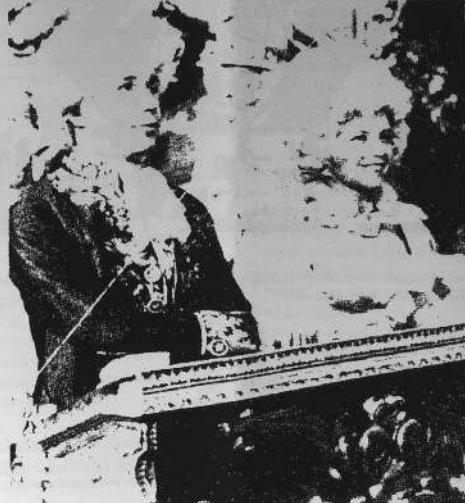
Daoust d'an dienez ha d'ar chleñved ne skriv Mozart nemet unerezh nerzhus, laouen, don ha kaer : meur a gengerzhad, tammoù evit ar fraimasonerez, daou opera hag ur requiem.

OBERENNOÙ MOZART

- *24 chœurigan (opera)
- *15 oferenn
- *27 kengerzhad piano (concerti piano)
- *27 pevarad kerdin (quatuor evit kerdin)
- *41 sinfonienn
- ha kalz tammoù sonerez a bep seurt.
Ouzhpenn MIL oberenn en deus skrivel!

FILMOÙ

- ***Amadeus** (Milos Forman, 1984)
Istor Mozart kontet ha bevet gant e enebour Salieri. Met diwallit! kalz a ijin hag a fultazi zo er film-mañ. Daoust da se, pe dre se, ez eo ur film plijus he fromus. Da vezaf gwelet eta.
- ***Ar Fleüt Voemus** (Ingmar Bergman, 1975)
Filmet eo an opera-mañ evel pa vefe ur pezh-chœari. Ebro ar chontadennoù marzhuz, chœurzhuz. Treñ ar garantez. Sklaer ha sklinitin. Kaer.
- ***Don Giovanni** (Joseph Losey, 1979)
Ebro Italian eo bet filmet an opera-mañ, war ar maez, er "Villa Paladio" hag e louch Venezia.

Mozart gwelet gant Milos Forman — estiamus!

DIZOLEIÑ MOZART EN UR SELAOU E SONEREZH
OBERENNÖU AES, PLIJUS HAG ANAVEZET

- **Sinfoniennou**
niv.35, "Haffner", KV385, re muiañ
niv.36 "Linz", KV425, do muiañ
niv.38 "Prag", KV504, re muiañ
niv.40, KV550, sol leian
niv.41, "Jupiter", KV551, do muiañ
- **Kengerzhadou piano**
niv.12, KV414, la muiañ
niv.21, KV467, do muiañ
niv.27, KV595, si bouc'h muiañ (tamm 2, larkik (largo), tamm 3, lirzhin (allegro)).
- **C'hoariganou**
"Die Zauberflöte", KV620

- **Sonatenou**
niv.11, "Alla Turca" KV381, la muiañ
"Ar Chase", KV576, re muiañ
- **Oberou all**
Selinadenn "Eine kleine Nachtmusik", KV525,
sol muiañ.
Faltazienn e do leian, KV476
Faltazienn e re leian, KV397
Argemm "Ma Mamm ouzhoch e lavaran",
KV255
Kengerzhad telenn ha fleut, do muiañ, KV299

*KV eus an hini eo bet urzhiet ha niverenat gant ar Oberou
Mozart : Ludwig Alois Friedrich Kochel eo e anv (1800-1877).

GERIAOUEG

Argemm, variation; c'hoarigan, opera; faltazienn, fantaisie; kengerzhad, concerto; leian, mineur; muiañ, majeur; moz, mode; pevarad, quatuor; selinadenn, sérénade.

LEVRENNADUREZH

Michel Parouty, Mozartainé des deux, découvertes Gallimard; Marc Honegger, Dictionnaire de la Musique, Bordas; Jean-Louis Poitevin, Wolfgang, Amadeus Mozart — Biographie, Gallimard; Stérid, Bernard Mergaud, Mozart, hors-série Télérama; Péring Herbin, Jil Ewan, Geriadur bihan ar sonerezh, Hor Yezh.

SKEUDENNADUREZH

p.26 Polred ur sonou yezouek (anvet gwelach "Polred Mozart"), Dizarn, XVIIIvet kantred, Mirdi al Louvre, Paris; p.26 (N) Roger-Viollet; p.27 Bibliothèque Nationale, Paris, Bibliothèque Nationale, Paris; p.28 Hans Hansen, 1802, Mozarium, Salzburg; CC Glassatck, Michel Parouty, Gallimard; p.29(N) Winter, Explorer; (T) Roger Viollet; p.30 Roger Viollet; p.31 Miles Forman; Lotte Reiniger

KONTADENNOÙ BARZHAZ-BREIZH

Ar Plac'h dimezet gant Satan

gant Roparz Hemon
skeudennaouet gant Divi

Edo ar plac'hig o ch'hoari er prad dirak ti he mamm. He magerez a oa ganti.

Méin a oa bet renket gant an hini vihan war ar geot, mein wenn, mein lugernus, ar re vravat he doa kavet war ribl ar stêrig.

"Sell pegen lous eo da zilhad!" eme ar vagerez. "Gwell e ve dit chom sioul, evel ur plac'hig fur. Deus, Nola, deus amañ em chichen."

"N'e m eus ket amzer," eme Nola. "Ret eo din echuiñ va ch'astell. Bremaike e tevio, ha ne'm eus ket ch'osazh graet an nor, na lakaet ar ch'adoriou en-dro d'an oaled."

"Piv a zeuio?" eme ar vagerez.

"An den."

Ar vagerez a hejas he skoaz. Ne oa ket he spered gant ch'hoarioù bugale. "Ch'hoarioù homañ zo ch'hoazh iskisoch eget ch'hoarioù ar yugale all," a soñjas. Ha setu holl.

Nola a oa bremañ dirak dor he ch'astell. Saludin a reas, astenn he dorm; neuze mont e-barzh, evel pa vije

krog he dorm e dorm unan bennak; neuze pediñ unan bennak da azezañ war ur gador, azezañ war ur gador e-kichen; neuze komz, komz gant unan bennak, evel ma ra un itron gant un estren deuet d'he gwelet en he zi.

Tomm e oa an deiz, hag ar vagerez a oa kousket pa zeus Nola d'he dihuniñ.

"Aaaa!" eme ar vagerez o tigerif he daoulagad.

Echu ar ch'hoari?

"N'eo ket ch'hoari a raen," eme Nola. "Ha te a car petra en deus lavaret din?"

"N'ouzon ket."

"Lavaret en deus din e timezgo ganin pa vin brasoc'h. Un aotrou pinvidik eo. Bevan a ra en ur palez."

"En ur palez?"

"O, sell! N'eo ket aet kuit. Ahont emañ ch'hoazh, dindan ar wezenn. Te'wel an tog aour war e benn, hag ar vantell ruz war e zivskoaz, hag e varv ruz, hag e zaoulagad evel luc'hed!"

"Biskoazh kement all!" eme ar vagerez.

Nola a oa bremañ en he zriwech' vloaz. En deiz-se e telle bezafi dimezet. He mamm he doa dibabet dezhi da bried un den yaouank, mab amerezien, tud a zanvez hag a zoujañs Doue. Pér a oa ya'ch hag onest, hag a gare Nola gant holl nerzh e galor euen. Ha Nola a gare Pér, hag eurus e oa er mintin-se o vont d'an iliz en he brozh wenn goleot gant stered arc'ghant, en he ch'hoef gwenn dantelezh hag en he botou lér gwenn.

An oferen a voe kanet, ar seizenn-eured lakaet e tro he gouzoug, ar walenn-eured lakaet en he biz. Hag e oa kaer evel ur vleunienn o toni er-maez, he brec'h ouzh brec'h e fried, ar sonerien dirazi o chwezañ e bombard hia binioù ouzh galv laouen ar c'hléier.

Perak e paouezas en un taol ar sonerien da chwezañ? Perak e paouezas ar chloc'h er ha eilieren da sachañ war ar cherdin, hag e chomas mut ar chleier? Perak e tiskrogas Nola diouzh brec'h Pér, da vont hec'h-unan, disliv, dre ar vered, he diwar o krenañ dindani?

Ar sonerien (a zo holl, evel ouzoch, un tammig sorserien) a gontas o doa gwelet e toull dor ar vered un den war ur march' du-pod, un tog aour war e benn, ur vantell ruz war e zivskoaz, e varv ruz, e zaoulagad evel luc'hed. Paket en doa ar plach' nevez en e zivrech', hag en al lamme e oa aet march', den ha plach' diwar wel dreist ar meneziou beuzet e brummenn ar mintin hañv.

Ar re all n'o doa ket gwelet. Santet hepken un avel-skorn o treuziniñ ar vered.

Mestr ar sonerien n'en doa ket aon rak e skeud. "Alo, paotred!" emezañ d'e gamaladed. "C'hwi zo gwad dindan hoc'h ivinou, me 'gred! Deomp war o lere'h"

Da serr-noz e tremenjont dreist ar meneziou, ha degouezhout war ribl ar mor. En aod e kavjont ur vag. Gouzout a raent e oa ar vag a gas eneoù ar re varv d'ar bed all. Hag i mont e-barzh koulskoude.

Ar vag a risklas goustadik etrezek ar c'huzh-heol, a-dreuz ar Mor Bras, a-dreuz Lenn ar Spont, a-dreuz Lenn an Eskern. A-sav e chomas dirak Dor an Ifern.

Hag ar baotred vat diskenn war an traezh, tremen dre an nor, a on digor-frank, ha kerzhet euen gant un hent ledan pavezet-ruz, hep sellet a-boan ouzh an diaoulou hag an eneoù daonet a zeue en daou du a-vagadoù, en ur yudal, en ur huchal, en ur deuler malloch warno.

E penn an hent edo Satan, e dog aour choazh en e benin, e vantell ruz war e zivskoaz. En e gichen, azezet war un gador aour, edo Nola.

"Va mignonez," eme Satan, "setu amañ tud eos ha pro deuet d'ho kwelet. N'hoch eus netra da ginnig dezho?"

"Va seizenner a ginnigan dezho," eme Nola, "ha va gwalenn-eured da reis da'm fried. Lavarent dezhaf ne'm eus na keuz na chouant. Ar rozenn distaget diouzh ar frank a ya he delioù gant an avel."

Andanevel mañ a voe embannet war e vezh kantall e-barzh Ar Bad Kallek — Gouhere 1959

ALO?!...

An heuliad niverou skrivet dindan zo niverennou pellgomz.

Da biv ez eus tu da bellgomz gant an niverennou-se?

Sellit mat ouzh rod ho pellgomzer! E-kichen ar sifrou ez eus skrivet 1, 2 pe 3 lizherenn. Dibabit evit pep sifr ul lizherenn e-touez ar re ginniget evit sevel tamm-ha-tamm ur frazenn. Gant ar frazenn-se e tivinot pi eo perc'henn an niverenn bellgomz...

527744-2-370-2-72-270

Daoust hag ez eo niverenn bellgomz :

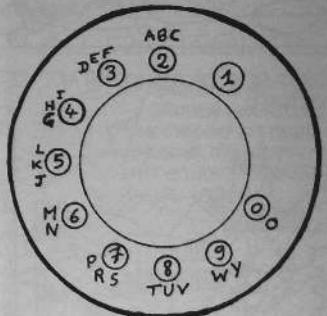
1. ur c'houer ?
2. ur bureviad ?
3. ur barner ?
4. ur bleiner ?

55275-7367-87023-3-27-62088

Daoust hag ez eo niverenn bellgomz :

1. ur mezeg-loened ?
2. ur hinour ?
3. ur pismiger ?
4. un den mut ?

(Diakoulmoù p.39)

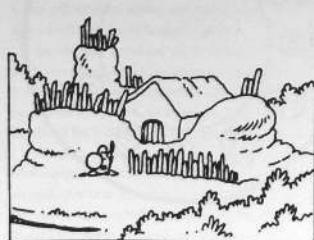

TANGI AR MENS

UR WEZH E OA E LEDAV

E-KEIT-SE E KASTELL TOSTAN AR VRETONED

36

ARABAT OBER BILOU!
GOUZOUT A OUZON PENAO
MIROUT OUTO A DREZHAN
AR STÉR

DIGWEZHAROC'H...

37

biskoazh kemend all !...

● Adalek an 12 a viz Here 1992 ne ray ket ken an Douar skouarn vouzar. Klasket e vo a-zevri selau skinegasiennoù o tont eus sevenadurioù all o veavañ a-dreuz an egor. N'eo ket tammo ebt hunveeren a daol o skouarn da selau, an N.A.S.A. ne lavarvan ket... Krouet ez eus bet ganto un aozadur anvet S.E.T.I. (Search for Extra Territorial Intelligence; Klasket warler'h Spered en Diavaez-Douar) a grego e skinbellsellerezh da labourat en deiz-se end-eouen. N'eo ket ar raktres-se tonetak da ch'witañ. Kavout a ra d'an den ez eus 500 milion a stergoumoulennou (galaksiennou) en hollved. En hon stergoumoulennou ez eus kant miliard a stered. Ur steredenn diwar zek a denn d'hou heol-ni: hevelen pement, hevelen sked, hevelen goanag-buhet... Malaokaomp da wir evezus un devedenn nemetken diwarne o deus, evel hon heol, un aridennad planedennoù e kaver ur miliard a stered gant planedennoù d'heul. Peadra 'ta da reih goanag d'ar skiantour diskredikañ... Sureurezezbuhez e-lezh all estreget war hon douariig... Hag ar vuhez a zegas bepred spered, ha setu pal ar S.E.T.I. kavout kenvreudeur dimp en hollved. Savet ez eus bet zoken ur bodañ a-ratozh evit prederiañ war un doare gwellañ da reih ar chelou d'an Douariz.

Arouezius-kenañ eo an deziad-se. 500 vloaz oa en doa Christophor Columbus dizoloz ur bed nevez. Peseurt bed nevez a vo digoret dimp a-benn bloaz?

Hag evel-se e vezint?...

● Al loened a-du gant ar brezel yen. Ma'z eus reou hag a zo dipitet bras gant adunvanidigezh Alamagn ez eo al loened. Pa oa un no man's land o redek a-hed ar vevenn etre an div Alamagn o doa ur bern loened — hag

ivez plant — re gizidik ouzh endro an dud, kavet eno ur repu. Evel-se, e lec'h disostrer-se e challo loened a-seurt gant dourgon, logod-dall, glazarded, kaouenned... bevañ e peor'h hep bezaf direnek. Echu eo bremañ ar baradoz evite. Etre an div Gorea ez eus c'hoazh eus ur seurt lec'h. Ur mirva 2 km a ledander hag a kantadoù ha kantadoù a giometr a hirder. Eno e vez kavet tigred diwezhañ ar vro.

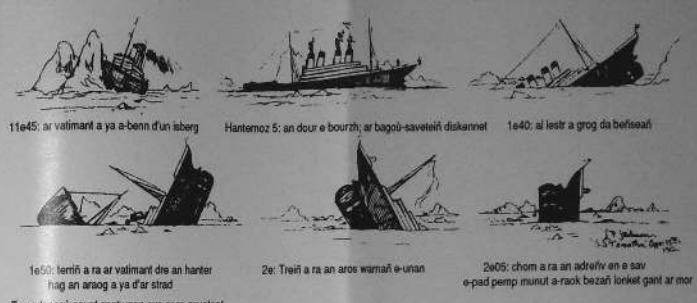
● Nebeut a chañs o devez loened hor bro'o devez d'ober gant chaseourien. Ar re-mañ a oar kargañ o sach-jiboez... Lazhet eo bet pep tra? Kalz ne vorn! Lezet e vo da redek loened-pluñv ken gouez ha yer ma mammogzh ha lapined ken ferv-all... Kaer c'hoazh pa ne lazhet ket loened gwarezet. Ur wezh an amzer zoken e teuon a-benn da lazhar ur chassier all bennak pan n'eo ket ur Yann-e-dogou-touseged bet gwall riaviz o kredin

antron er c'hoad, dallet ma oa gant ar c'hoant diot da gaout un alumenn-boud-touseg gant boud-touseg... Gwelet e vez alieziz zoken mignon gwellañ mab-den — ar chi — lazhet gant un tenn a-berzh e vestr war an digarez dister ma cant o tistreñ glapes d'ar gér (en degouezh-mañ e weler mat n'eo ket bepred mad-den mignon gwellañ mab-ki...). Dibaotoc'h avat eo ar pezh a zo c'hoarvezet e Bro-C'hall en diskar-amzer-mañ. Lazhet eo bet ar chassier gant egi... ha gant un tenn mar plij! Hemai en doa serret e gi e koufr e garr gant e fuzuillh a oar karget. O lammatt-dislammat e pouezas pav ar chi war bluenn ar fuzuill. Aet eo an tenn e kilpenn an hemel'her pa oa o vleinian... Ur wezh n'eo ket alies!

● Lezennoù droch? Er Ch'olorado eo ret kaout un autre digant ar polis a-rakou gant gwir da brenañ ur pech-rashed.

PENSEADENN AN TITANIC, UL LEVR O TONT DA WIR

1e45: ar valimant a ya a-benn d'un isberg
Hantamoz 5: an dour e bouriñ; ar bagou-saveteif diskannet
1e40: si lestr a grog da beiseañ
1e50: lenfin a ra ar valimant diez an hanker
hag an arnoag a ya d'ar strad
Tresadennoù savet gant unan eus ar saveteif
2e: Treiñ a ra an aros warvñi e-unan
e-pañc penn munut a-rakoz bezañ lorket gant ar mor
2e05: chom a ra an adalvñ an e sav
e-pañc penn munut a-rakoz bezañ lorket gant ar mor

● Danvez ur romant anvet *Futility* embannet er Stadoù-Unanet e 1898 en deus kement a hefiveldeuriō gant gwallfinvez an Titanic ma seblant bezañ digredus. Kontañ a ra en e romant Morgan Robertson ur verdeadenn e bouriñ ur vatinant diveuzus cheuc'h ha kran anvet *Titan*. Brasañ hini ar bed. 243 m hirder, 70 000 tonennad hag un tizh-entre a 25 skoulin. Evit he bezj kentañ e oa en he bouriñ 3 000 treizhad eus ar rankdouñ uhel. E-kérzh mis Ebrel ez eas da stekiñ, e norzh Meurvor Atlantel, ouzh un isberg hag eus d'ar strad; ne oa nemet 24 bag-saveteif. Savet 14 vloaz goude al lev, en doa an *Titanic* un hirder a 269 m, 66 000 tonennad hag un tizh-entre a 23 skoulin ha ken diveuzus-all e oa. E bouriñ ur vatinant-se e oa 2 000 treizhad eus ar cheuc'h tud. E-kérzh e zreizhadenn gentañ (ha diwezhañ), etre Southampton ha New York, ez eas a-benn d'un isberg, d'ar 14 a viz Ebrel 1912, e norzh Meurvor Atlantel, ha kollet e vog al lestr. Ne oa nemet 20 bag-saveteif. En un novezh eus mis Ebrel 1935 e oa ur martolod yaouann, William Reeves eus e anv, war-c'hd e bouriñ e ganglesto o skeñv etrezek Kanada. Er mis-se eo ret diwall mat, mis an isbergou ez eo. War-dro hanternoz ez eo. An eur end-eouen ma'z eas an *Titanic* da skeñv ouzh un isberg, a sorjas-en. Plaen e oa ar mor ives — evit evit an Titanic. Kement-se holl en lakaas muioch c'hoazh war evezh. Dont a reas da soñj eus deiziad peseadeun ar meurlestr — 14 a viz Ebrel 1912 —. Sonnaj a reas ar gwad en e wazhied, deiz e c'hanedigezh e oal Kement-se a oa ur sin evitañ... Petra bennak ma nele netra e e-halvan paotr-ar-star. Ar vag a chomas a-sav un nebed metrardou nemetken diouzh ur pikol isberg a oa o paouez difukad eus an noz du-dall. Ha petra on anv al lestr-se a ginnigas echuñ evel an *Titanic*? E anv a oa an *Titanic*.

GONERI G KERSAOZON

...EURÉKA!

Gerioù kuzh p.24

Alo?... p.35

*Uf bleineur (Klast pempr traoñ dar maeut)

An "AVRONENN"

Talabao, embannet gant **An Here**, straed Gay-Lassac, Kergleuz 29480 Ar Releg-Kerhun. Karget eus an niverenn-mañ : Divi g'Kervella. Prit ar choumanantioù : 120 ur evit 6 niverenn ; koumanant-skouzell, adalek 150 lur ; evit ar broioù estren, 150hur. Savit ho chekenn war anv **An Here**. Diaklérat hervez al lezenñ chall, D. 1991. Lezenñ chall 49-856 ar 16-07-1949 a-avout an war-bouez testenn "Ar Plas'h dimezet gant Satan" gant **Ar Bed Kelenn** 1984 ha Jobig gant Kervella hag **Eost ar Brezhoneg**. Graet e Breizh.

40

EMBANNADURIOU AN HERE

Hon dave da : 953/YR/CM
Ho tave da :

Ar Releg, d'ar 4 a viz Kerzu 1991

Keneiled ker,

Kerse eo ganeomp kemenn deoc'h emacc'h o tegemer niverenn diwezhañ ar gelaoeun TALABAO.

Diwezhatoc'h e vo kaset pep a lizher d'al lennerien n'eo ket echu o c'houmanant ganto.

Gant va gwellañ gourc'hennou,

Evit embannaduriou AN HERE
Martial MENARD

Martial Menard